

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

आप॑ उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय् वर्चस् ओषधे त्रायस्वैन्^३
 स्वधिंते मैन्^४ हि^५ सीर्देवश्रूतानि प्र वंपे स्वस्त्युत्तराण्यशीया^६
 पौ अस्मान्मातरः शुन्धन्तु घृतेन नो घृतपुवः पुनन्तु विश्वमस्मत्प्र
 वंहन्तु रिप्रमुदाभ्यः शुचिरा पूत एमि सोमस्य तुनूरसि तुनुवं मे
 पाहि महीनां पयोऽसि वर्चोधा असि वर्चो (१)

मयि धेहि वृत्रस्य कुनीनिकाऽसि चक्षुष्पा असि चक्षुर्मे
 पाहि चित्पतिस्त्वा पुनातु वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता
 पुनात्वच्छ्वद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिस्तस्य ते पवित्रपते
 पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छ्वकेयुमा वो देवास ईमहे सत्यधर्माणो
 अध्वरे यद्वौ देवास आगुरे यज्ञियासो हवामहु इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी
 आप॑ ओषधीस्त्वं दीक्षाणामधिंपतिरसीह मा सन्तं पाहि॥ (२)

वर्च ओषधीराष्ट्रौ च ॥ २ ॥

[१]

आकूत्यै प्रयुजेऽग्रये स्वाहा॑ मेधायै मनसेऽग्रये स्वाहा॑
 दीक्षायै तपसेऽग्रये स्वाहा॑ सरस्वत्यै पूष्णेऽग्रये स्वाहा^७ पौ
 देवीबृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हुविषा॑
 वृधातु स्वाहा॑ विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सुख्यं विश्वे राय

इंषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहंर्ख्सामयोः शिल्पे^७ स्थस्ते वामा
रभे ते मा (३)

पातुमाऽस्य यज्ञस्योदचे इमां धियः^८ शिक्षमाणस्य देव क्रतुं
दक्षं वरुणं स शिंशाधि ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माण्मधि
नावः^९ रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पुहि मा मा
हि^{१०} सीर्विष्णोः शर्मसि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां
माऽतीकाशात् पुहीन्द्रस्य योनिरसि (४)

मा मा हि^{११} सीः कृष्यै त्वा सुसुस्यायै सुपिप्लाभ्यस्त्वौष-
धीभ्यः सुपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वे मा पाह्योदचः स्वाहा यज्ञं
मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः^{१२} स्वाहोरोरन्तरिक्षाऽस्वाहा यज्ञं
वातादा रभे॥ (५)

मा योनिरसि त्रिःशब्दां॥ ३॥ [२]

देवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्ठये वर्चोधां यज्ञवाहसः^{१३}
सुपारा नो असद्वशें। ये देवा मनोजाता मनोयुजे�ः सुदक्षा
दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने
त्वः सु जागृहि वयः सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तयै प्रबुधे
नः पुनर्ददः। त्वमग्ने ब्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा। त्वं (६)

यज्ञेष्वीडयः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽवृत्रन् पूषा सन्या
सोमो राधसा देवः संविता वसोर्वसुदावा रास्वेयथ्सोमाऽभूयौ

भरु मा पृणन्पूर्त्या वि रांधि माऽहमायुषा चुन्द्रमसि मम् भोगाय
भवु वस्त्रमसि मम् भोगाय भवोस्त्राऽसि मम् भोगाय भवु हयोऽसि
मम् भोगाय भवु (७)

छागोऽसि मम् भोगाय भव मेषोऽसि मम् भोगाय भव
वायवै त्वा वरुणाय त्वा निर्क्रंत्यै त्वा रुद्रायै त्वा देवीरापो
अपां नपाद्य ऊर्मिरहविष्यं इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं वो मा-
ज्वंकमिषमच्छिन्नं तन्तुं पृथिव्या अनुं गेषं भुद्रादभि श्रेयः प्रेहि
बृहस्पतिः पुराता ते अस्त्वथेमवं स्यु वरु आ पृथिव्या अरे
शत्रून्कृणुहि सर्ववीर एदमंगन्म देवयज्ञं पृथिव्या विश्वे देवा
यदजुषन्त पूर्वं ऋख्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण
समिषा मंदेम॥ (८)

आ त्वं हयोऽसि मम् भोगाय भव स्यु पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

इयं ते शुक्र तुनूरिदं वर्चस्तया सं भंव भ्राजं गच्छ जूरसि
धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सुत्यसंवसः प्रसुवे वाचो
युत्रमंशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवः हुविः सूर्यस्य
चक्षुराऽरुहमुग्रेरक्षणः कुनीनिकां यदेतशेभिरीयसे भ्राजमानो
विपश्चित्ता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा- (९)

असि यज्ञियोऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्षी सा
नुः सुप्रांची सुप्रतीची सं भंव मित्रस्त्वा पुदि बंध्रातु पूषाऽध्वनः

पात्विन्द्रायाध्यक्षायानुं त्वा माता मन्यतामनुं पिताऽनु भ्रातां
सगम्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा दैवि देवमच्छेहीन्द्रायु सोमं
रुद्रस्त्वाऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सुह
रुद्या॥ (१०)

दक्षिणा सोमसखा पश्च च॥ [४]

वस्व्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि
बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु पृथिव्यास्त्वा
मूर्धन्ना जिंघर्मि देवयजन् इडायाः पदे घृतवंति स्वाहा
परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातय इदम् हृष्टि रक्षसो
ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वैष्टि यं च वयं द्विष्म इदम् स्य
ग्रीवा (११)

अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं दैवि देव्योर्वश्या
पश्यस्व त्वर्षीमती ते सपेय सुरेता रेतो दधाना वीरं विदेयु तवं
सुन्दशि माऽहृ रायस्पोषेण वि योषम्॥ (१२)

अस्य ग्रीवा एकान्नत्रिःशब्दः॥ २॥ [५]

अशुना ते अशुः पृच्यतां परुषा परुर्गन्धस्ते काममवतु
मदाय रसो अच्युतोऽमात्योऽसि शुक्रस्ते ग्रहोऽभि त्यं देवः
संवितारमूण्योः कुविक्रतुमर्चामि सत्यसंवसः रत्नधामभि प्रियं
मृतिमूर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युत्थसर्वोमनि हिरण्यपाणिरमिर्मीत

सुकृतुः कृपा सुवंः। प्रजाभ्यस्त्वा प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा
प्रजास्त्वमनु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु प्राणन्तु॥ (१३)

अनु सूत च॥१॥

[६]

सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्यावन्तमभिमाति-
षाहं शुक्रं ते शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतममृतेन
सम्प्यते गोरस्मे चन्द्राणि तपस्स्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते
सहस्रपोषं पुष्ट्यन्त्याश्वरमेण पशुनां क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मर्यि-
ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तमो मित्रो न
एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विश दक्षिणमुशन्त्रुशन्तः स्योनः
स्योनः स्वान् भ्राजाङ्गारे बम्भारे हस्तु सुहस्तु कृशानवेते वं
सोमक्रयणास्तात्रक्षध्वं मा वो दभन्॥ (१४)

ऊरु द्वाविश्वातिश्व॥१॥

[७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनाः रसेनोत्पर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्था-
ममृताः अनुः। उर्वन्तरिक्षमन्वित्यादित्याः सदोऽस्यदित्याः सद्
आसीदास्तभ्राद्यामृषभो अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्या
आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राद्विश्वेतानि वरुणस्य ब्रतानि वर्नेषु
व्यन्तरिक्षं ततान् वाजमर्वथसु पयो अधियासु हृथसु (१५)

ऋतुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधाश्वोममद्रावुदुत्यं
जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ उम्भावेत

धूरूषाहावनुश्रू अर्वीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥ (१६)

हृथ्मु पञ्चत्रिःशत्र्च॥२॥ [८]

प्रच्यंवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरि
विद्न्मा त्वा परिपन्थिनो विद्न्मा त्वा वृक्ता अघायवो मा गन्धर्वो
विश्वावसुरा दंघच्छ्येनो भूत्वा परा पत् यजमानस्य नो गृहे
देवैः सङ्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि पन्थामगस्महि
स्वस्तिगामनेहसु येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु नमो
मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे मुहो देवाय तद्वत् संपर्यत दूरेदृशो देव-
जाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शः सत् वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युमुक्तो वरुणस्य पाशः॥ (१७)

मित्रस्य त्रयोविःशतिश्च॥१॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्नयै त्वा रायस्पोषदाव्वे विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा
यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गंयस्फानः प्रतरणः सुवीरो-
ज्वीरहा प्रचंरा सोमु दुर्यानदित्याः सदोऽस्यदित्याः सदु आ (१८)

सीद वरुणोऽसि धृतब्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानाऽ सख्यान्मा
देवानामपसंशिष्ठस्मृह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि

तनुनत्रै त्वा गृह्णामि शाक्खरायं त्वा गृह्णामि शक्खन्नोजिष्ठाय त्वा
गृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्ते-
अन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा
सुत्यमुपं गेषः सुविते मां धाः॥ (१९)

आ मैकं च॥२॥

[१०]

अ॒शुर॑शुस्ते देव सोमाऽप्यायतामिन्द्र॑यैकधनुविद्
आ तुभ्युमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽ प्याययु
सखौन्मन्या मेधया॑ स्वस्ति तै देव सोम सुत्यामंशीयेष्टु रायुः
प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने॑ व्रतपते
त्वं ब्रुताना॑ ब्रुतपतिरसि या मम तुनूरेषा सा त्वयि (२०)

या तवं तुनूरियः सा मयि सह नौ व्रतपते ब्रुतिनो॑ब्रुतानि॑ या
तै अग्ने॑ रुद्रिया तुनूस्तया॑ नः पाहि॑ तस्यांस्ते॑ स्वाहा॑ या तै अग्ने॑-
याशया रंजाशया हंराशया तुनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं वचो॑ अपावर्धी॑
त्वेषं वचो॑ अपावर्धी॑ स्वाहा॑॥ (२१)

त्वयि॑ चत्वारि॑शब्दं॥२॥

[११]

वित्तायंनी मेऽसि तिक्तायंनी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा
व्यथितं विदेरग्निर्भो नामाग्ने॑ अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्याऽऽ-
युषा॑ नामेहि॑ यत्तेऽनाधृष्टं नामं यज्ञियं तेनु त्वाऽऽधेऽग्ने॑ अङ्गिरो॑
यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्याऽयुषा॑ नामेहि॑ यत्तेऽनाधृष्टं॑
नामं (२२)

यज्ञियं तेन् त्वाऽऽदधे सि॒हीरंसि महिषीरंस्युरु प्रथस्वोरु
ते यज्ञपतिः प्रथतां धुवाऽसि॑ देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा
पितृभिर्दक्षिणतः पांतु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वा-
ऽऽदित्यैरुत्तरतः पांतु सि॒हीरंसि॑ सपलसाही स्वाहा॑ सि॒हीरंसि॑
सुप्रजावनि॑ स्वाहा॑ सि॒ही॑- (२३)

रसि रायस्पोषवनिः स्वाहा॑ सि॒हीरस्यादित्यवनिः स्वाहा॑
सि॒हीरस्या॑ वंह देवान्देवयुते यज्ञमानाय॑ स्वाहा॑ भूतेभ्यस्त्वा॑
विश्वायुरसि॑ पृथिवी॑ दृ॒ह ध्रुवक्षिदस्युन्तरिक्षं दृ॒हाच्युतक्षिदसि॑
दिवं दृ॒हाग्रेर्मस्मा॑स्यग्रे॑ पुरीषमसि॑॥ (२४)

नामं सुप्रजावनिः स्वाहा॑ सि॒ःहीः पञ्चत्रिंशत्ता॑॥३॥ [१२]

युञ्जते मनं उत् युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः।
वि होत्रा दधे वयुनाविदेक् इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥
सुवागदेव दुर्योऽ आ वंद देवश्रुतौ देवेष्वा घोषेथामा नो वीरो
जायतां कर्मण्यो यः सर्वेऽनुजीवाम् यो बंहूनामसंद्वशी। इदं
विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्। समृद्धमस्य (२५)

पा॑ सुर इरावती धेनुमती हि भू॒त ॑ सू॒यव॒सिनी मन्वे यश॒स्यै।
व्यंस्कभ्ना॒द्रोद॑सी विष्णु॒रेते दा॒धारं पृथि॒वीम॒भितो मृ॒यूखैः॥ प्राची
प्रेतं मध्वरं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जी॒ह्वरतमत्रं रमेथां

वर्ष्मन्पृथिव्या दिवो वा विष्णवुत वा पृथिव्या मुहो वा विष्णवुत
वाऽन्तरिक्षाद्वस्तौ पृणस्व बुहुर्भिर्वस्तुव्यैरा प्र यच्छु (२६)

दक्षिणादोत सुव्यात्। विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्र वौचं यः
पार्थिवानि विममे रजांसि यो अस्कंभायदुत्तरं सधस्थं
विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि विष्णोः
इत्रै स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्धृवमसि वैष्णवमसि विष्णवे
त्वा॥ (२७)

अस्य युच्छेकान्नचत्वारिंशत्रै॥ ३॥ [१३]

कृणुष्व पाजुः प्रसिति न पृथ्वीं याहि राजेवामवाऽ इभेन।
तृष्णीमनु प्रसिति द्रूणानोऽस्तासि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तवं
भ्रमासं आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृष्टा शोशुचानः। तपूङ्ग्यग्ने
जुह्वा पतञ्जानसन्दितो वि सृजु विष्वंगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
सृजु तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
अघशसो (२८)

यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्ने तिष्ठ
प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्राऽ ओषतात्तिगमहेतो। यो नो अराति॑
समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव प्रति
विध्याध्यस्मदविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने। अवं स्थिरा तनुहि यातुजूना॑
जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स तै (२९)

जानाति सुमतिं यविष्टु य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै
सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ सेदंगे अस्तु सुभगः
सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उकथैः। पिर्णीषति स्व आयुषि दुरोणे
विश्वेदस्मै सुदिना साऽसंदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यवर्वाख्सं
ते वावाता जरता- (३०)

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु
द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवा॒॑सुमनु द्यून्।
कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवा॒॑सो जनानाम्॥
यस्त्वा॒॑ स्वश्वः सुहिरण्यो अग्ने उपयाति वसुमता॒॑ रथेन। तस्य
त्राता॒॑ भवसि॒॑ तस्य सखा॒॑ यस्ते॒॑ आतिथ्यमानुषग्जुजौषत्॥ महो
रुजामि (३१)

बन्धुता॒॑ वचोभिस्तन्मा॒॑ पितुर्गोतंमादन्वियाय॥ त्वं नौ अस्य
वचसश्चिकिछि॒॑ होतर्यविष्टु सुक्रतो॒॑ दमूनाः॥ अस्वप्रजस्तरणीयः
सुशेवा॒॑ अतन्द्रासोऽवृका॒॑ अश्रमिष्ठाः। ते पायवः सुधियश्चो निषद्या॒॑
जग्ने॒॑ तवं नः पान्त्वमूर्॥ ये पायवो॒॑ मामतेयं ते॒॑ अग्ने॒॑ पश्यन्तो॒॑ अन्धं
दुरितादरक्षन्। रुक्षा॒॑ तान्ध्सुकृतो॒॑ विश्ववेदा॒॑ दिपसंन्तु॒॑ इद्रिपवो॒॑ ना
है (३२)

देभुः॥ त्वया॒॑ वय॒॑ संधन्यस्त्वोतास्तव् प्रणीत्यश्याम् वाजान्।
उभा॒॑ शसा॒॑ सूदय सत्यतातेऽनुष्टुया॒॑ कृणुह्यह्याण॥ अया॒॑ ते॒॑ अग्ने॒॑
सुमिधां विधेम् प्रति॒॑ स्तोम॒॑॑ शस्यमानं गृभाय। दहाशसो॒॑ रुक्षसः॒॑

पा॒ह्यं स्मा॒न्दुहो नि॒दोऽमित्रमहो अव॒द्यात् ॥ रु॒क्षोहणं वा॒जिनु॒माऽऽ-
जिंघर्मि॑ मि॒त्रं प्रथि॒ष्टमुपं या॒मि॑ शर्मा॑। शिशांनो अ॒ग्निः क्रतु॒भिः॑
समिद्धः॑ स नो॑ दिवा॑ (३३)

स रि॒षः पा॑तु नक्तम् ॥ वि॒ ज्योतिषा बृ॒हता भा॒त्यग्निराविर्विश्वानि॑
कृ॒णुते महि॒त्वा। प्रा॒दैवीर्मा॒याः संहते दु॒रेवा॑ः शिर्शीते॑ शृङ्गे॑ रक्षसे॑
वि॒निक्षेँ ॥ उत॑ स्वानासो॑ दि॒विषंन्त्वग्नेस्तिग्मायुंधा॑ रक्षसे॑ हन्तवा॑ उ॑।
मदै॑ चिदस्य॑ प्ररु॒जन्ति॑ भामा॑ न वरन्ते॑ परि॒बाधो॑ अदैवीः ॥ (३४)

अ॒घशङ्कुः॑ स तै॑ जरता॑ रुजामि॑ हु॑ दिवैकंचत्वारि॑ शता॑ ॥ ७ ॥ [१४]

आप॑ उन्दन्त्वाकू॒त्यै॑ दैवी॒मियं ते॑ वस्व्यस्य॑ शुना॑ ते॑ सोमन्त॑ उदायुंपा॑ प्र च्यंवस्वाग्नेराति॒थ्यम्॑ शुर॑
शुर्वित्तायंनी॑ मेसि॑ युञ्जते॑ कृ॒णुष्वा॑ पाजु॒श्चतुर्दशा॑ ॥ १४ ॥

आपो॑ वस्व्यसि॑ या॑ तवे॑यङ्गीश्चतुर्णि॑ शता॑ ॥ ३४ ॥

आप॑ उन्दन्त्वदैवीः ॥

हरिः॑ ओ॑ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः ॥ १-२ ॥